

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Maciej Poncyljusz

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Spis treści:

- Wypalone paliwo jądrowe – skład
- Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?
- Sposób I – reaktory prężkie
- Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)
- Sposób III – fuzja jądrowa

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

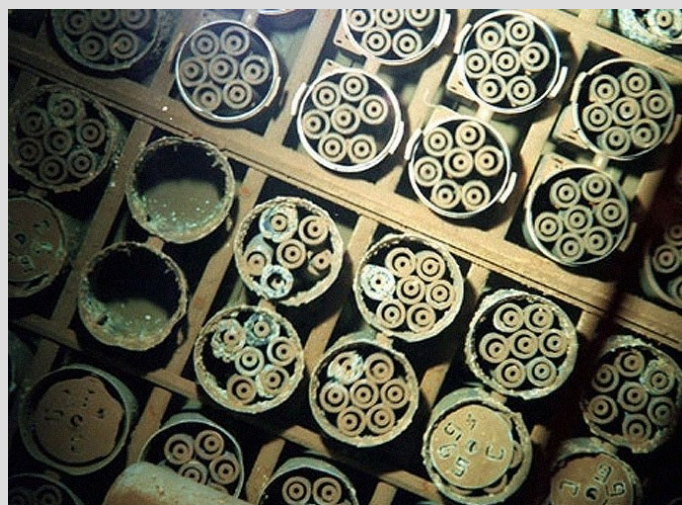
Spis treści:

- **Wypalone paliwo jądrowe – skład**
- Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?
- Sposób I – reaktory prędkie
- Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)
- Sposób III – fuzja jądrowa

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Żeby zacząć rozmowę na temat wypalonego paliwa jądrowego należy wyjaśnić jaki jest jego skład i które jego elementy są szczególnie problematyczne.

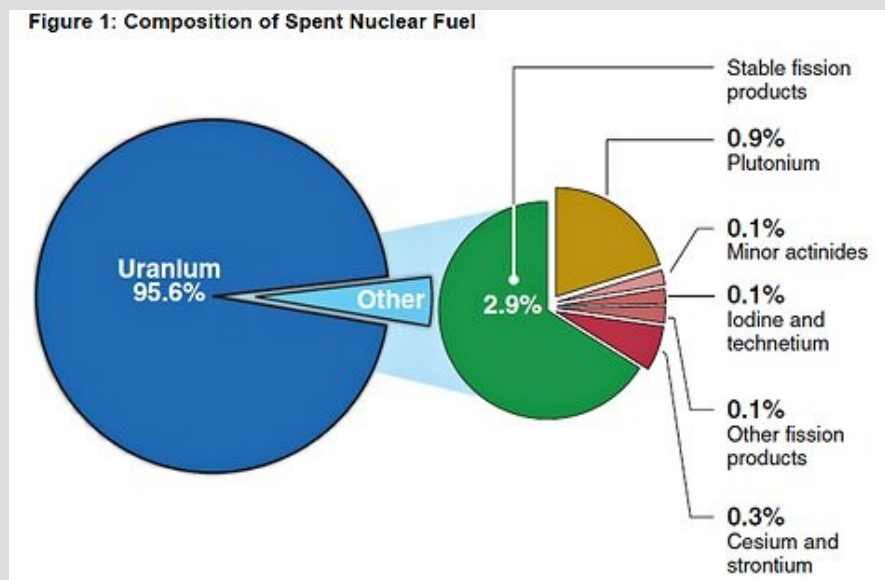

Składowisko odpadów jądrowych w Hanford, USA (źródło: pl.wikipedia.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Wypalone paliwo jądrowe w 96% składa się z „nietkniętego” uranu. 3% stanowią produkty rozszczepienia, a 1% transuranowce.

Skład wypalonego paliwa jądrowego (źródło: nytimes.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Wysoka zawartość uranu w wypalonym paliwie jądrowym wynika z niewielkiej zawartości rozszczepialnego U-235 w paliwie. Uran używany jako paliwo zawiera na ogół tylko 4% U-235, a 96% to nierozszczepialny izotop U-238. Po roku pracy reaktora zawartość spada do takiego poziomu, że nie jest możliwa reakcja łańcuchowa.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Obecnie na skalę przemysłową z wypalonego paliwa jądrowego odzyskiwany jest uran i jeden z transuranowców pluton (dokładniej rozszczepialny Pu-239). W Europie zakładem zajmującym się przerobem wypalonego paliwa jądrowego jest La Hauge we Francji.

Zakład przerobu wypalonego paliwa jądrowego w La Hauge (źródło: large.stanford.edu)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Pozostałe elementy wypalonego paliwa jądrowego obecnie traktowane są jako odpady i są bolączką energetyki jądrowej.

Składowisko odpadów jądrowych (źródło: nrdc.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Największym problemem są transuranowce, gdyż czas ich aktywności jest liczony w tysiącach lat. Czas aktywności większości produktów aktywności jest dużo krótszy.

Tab.1. Wypalone paliwo jądrowe (główne składniki promieniotwórcze /1GW_{e1}rok)

Nuklid	Aktynowce			Produkty rozszczepienia ^x		
	T _{1/2} [a]	m [kg]		Nuklid	T _{1/2} [a]	M [kg]
		U(²³⁵ U)O ₂	MOX [*]			
²³⁵ U	7.0 · 10 ⁸	280	20	⁸⁵ Kr	10.8	0.4
²³⁶ U	2.3 · 10 ⁷	120	10	⁹⁰ Sr	29	14
²³⁸ U	4.5 · 10 ⁹	28 000	27 000	¹³⁷ Cs	30	32
²³⁷ Np	2.1 · 10 ⁶	15	10	¹⁵¹ Sm	93	0.3
²³⁸ Pu	88	6	3.5%	⁹³ Zr	1.5 · 10 ⁶	23
²³⁹ Pu	2.4 · 10 ⁴	170	47.5%	⁹⁹ Tc	2.1 · 10 ⁵	25
²⁴⁰ Pu	6600	70	27%	¹⁰⁷ Pd	6.5 · 10 ⁶	7
²⁴¹ Pu	14	40	11%	¹²⁹ I	1.6 · 10 ⁷	6
²⁴² Pu	3.8 · 10 ⁵	15	10%	¹³⁵ Cs	2 · 10 ⁶	10
²⁴¹ Am	430	7	28			
^{242m} Am	141	0.1	0.2			
²⁴³ Am	7370	3	25			
²⁴⁴ Cm	18	0.7	15			
²⁴⁵ Cm	8500	0.1	3			

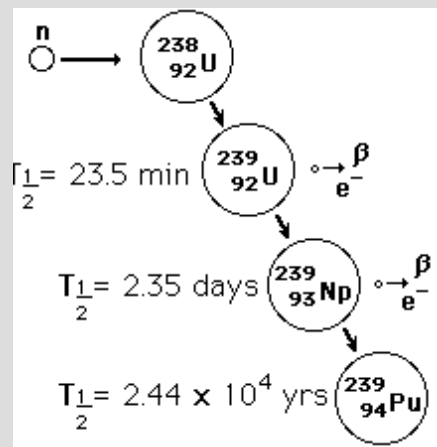
^{*} wartości przybliżone dla Mixed OXide fuel
x U(²³⁵U)

Izotopy znajdujące się w wypalonym paliwie jądrowym (źródło: fuw.edu.pl)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Transuranowce powstają w wyniku pochłonięcia neutronu przez jądro uranu. Najczęściej powstają, gdy neutron zostanie pochłonięty przez jądro U-238, ale zdarza się, że jądro U-235 po pochłonięciu neutronu nie rozszczepi się i wyprodukuje jądro transuranowca

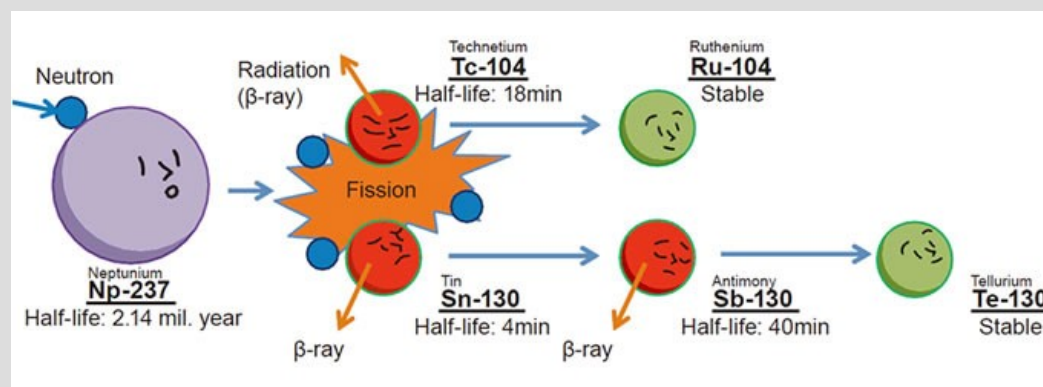

Powstawanie jąder izotopu Pu-239 po pochłonięciu neutronu przez jądro U-238. (źródło: ibphysicsguide.weebly.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Wypalone paliwo jądrowe – skład

Problem transuranowców można rozwiązać rozszczepiając je jak jądra uranu U-235 lub Pu-239, jednak w odróżnieniu od uranu i plutonu rozszczepienie transuranowców wymaga stworzenia odpowiednich warunków (wyższa masa krytyczna, neutrony o dużych energiach – prędkie). Takie warunki mogą zapewnić jedynie reaktory IV generacji

Rozszczepienie jądra Np-237 (źródło: snsr.jaea.go.jp)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Spis treści:

- Wypalone paliwo jądrowe – skład
- **Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?**
- Sposób I – reaktory prędkie
- Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)
- Sposób III – fuzja jądrowa

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?

Skoro ponad 90% można ponownie użyć jako paliwo jądrowe, a najbardziej problematyczne transuranowce stanowią 1% całego wypalonego paliwa, pojawia się pytanie o sens rozszczepiania transuranowców.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

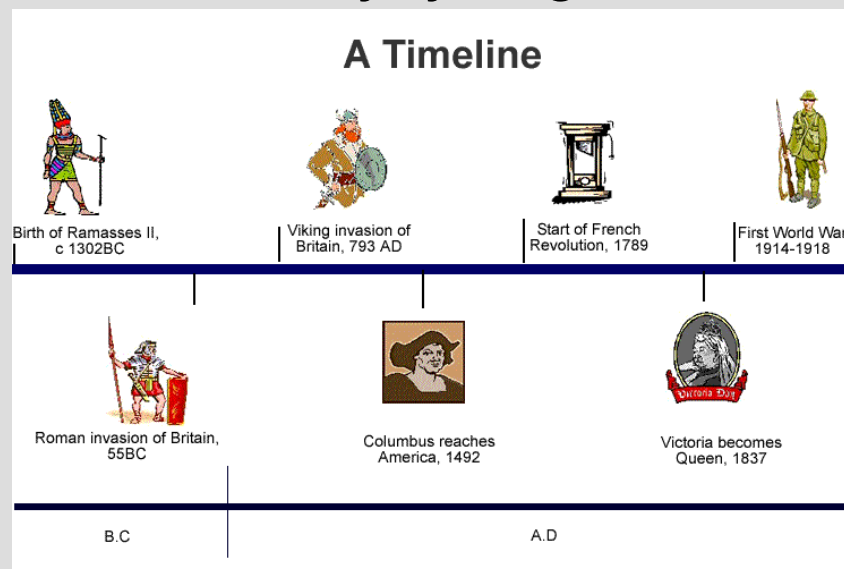
Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?

Podstawowym powodem jest fakt, że czas życia transuranowców liczony jest w tysiącach lat.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?

Gdyby starożytni Rzymianie posiadali współcześnie używane elektrownie jądrowe, odpady jądrowe, wciąż stanowiłyby zagrożenie.

Oś czasu (źródło: community.dur.ac.uk)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?

Pozbycie się transuranowców pozwoliłoby znacząco skrócić czas aktywności z (tysiący lat do ok. 300)

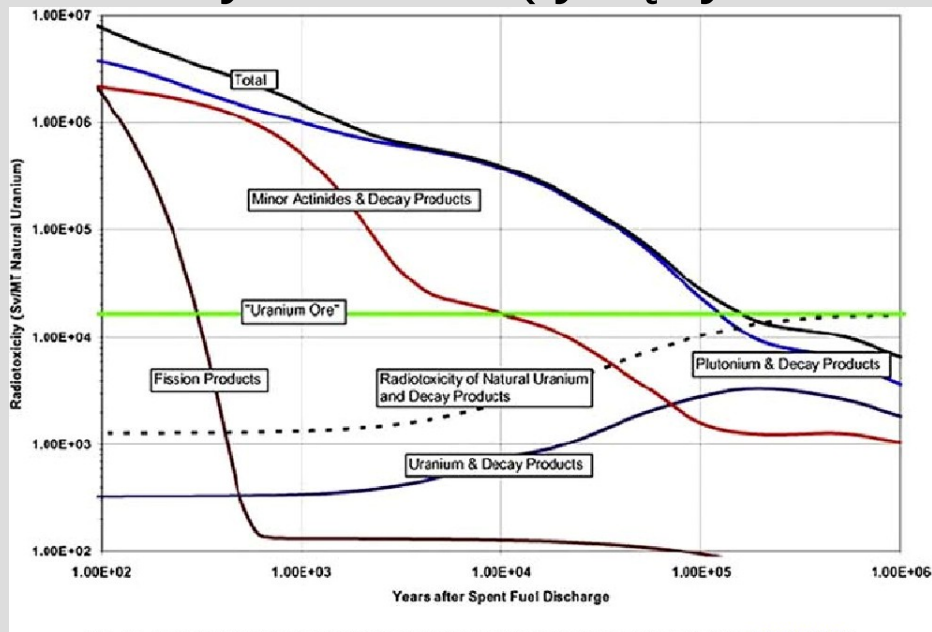

Fig. 11 Radiotoxicity of spent nuclear fuel and its evolution in time (OECD, 2006)

Czas aktywności wypalonego paliwa jądrowego (z transuranowcami i po ich rozszczepieniu) (źródło: energycentral.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?

Transuranowce mogą stanowić również paliwo jądrowe. Z 1 tony transuranowców zawartych w odpadach jądrowych można byłoby wytwarzać przez rok **2500 MW** mocy.

Współczesna energetyka jądrowa uzyskuje jedynie wisienkę na torcie w porównaniu z energią jaką można uzyskać (źródło: economictimes.indiatimes.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

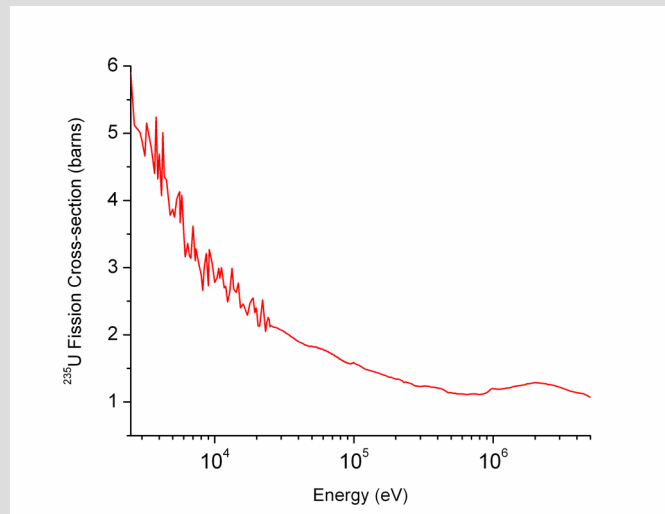
Spis treści:

- Wypalone paliwo jądrowe – skład
- Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?
- **Sposób I – reaktory prędkie**
- Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)
- Sposób III – fuzja jądrowa

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

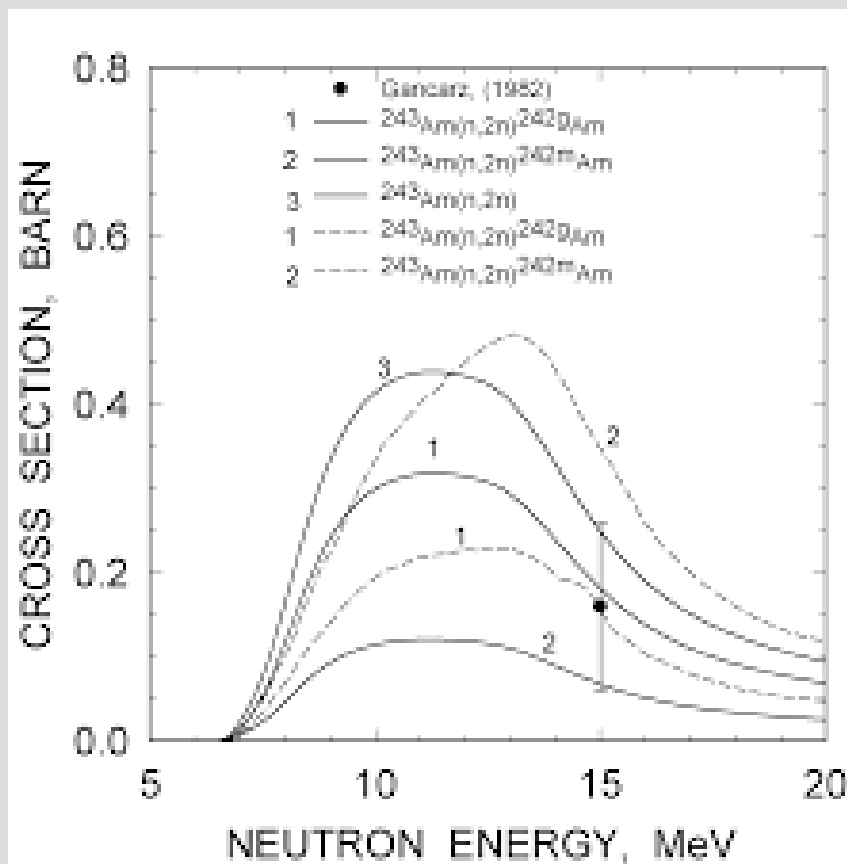
Do powszechnie używanego w energetyce jądrowej rozszczepienia U-235 używa się neutronów termicznych (o niskich energiach), gdyż mają największy przekrój na zainicjowanie reakcji. Jednak w przypadku transuranowców potrzebujemy neutronów prężkich (o wysokich energiach).

Przekrój czynny na rozszczepienie U-235 w zależności od energii neutronu (źródło: commons.wikimedia.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

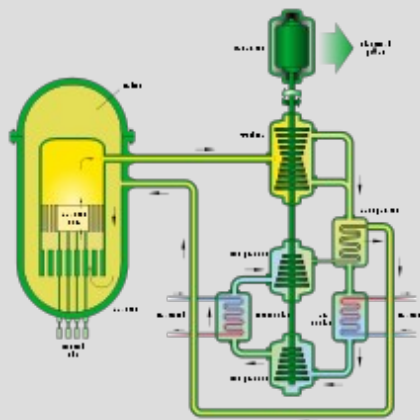

Przekroje czynne wybranych transuranowców (źródło: Journal of the Korean Physical Society)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Reaktory prężkie nie mają moderatora. Ponieważ woda będąca często używana jako chłodziwo spowalnia neutrony, w reaktorach prężkich musi być zastosowane inne chłodziwo. Najczęściej stosuje się ciekłe metale (sód, ołów), gdyż nie spowalniają neutronów.

Schemat przykładowego reaktora prężkiego (źródło: pl.wikipedia.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Paliwem obecnie używanych reaktorów prężkich jest wysokowzbogacony uran U-235 (przekrój czynny dla neutronów prężkich to tylko 1,5 barna) , jednak ich paliwem mogą być transuranowce. Jednak ich masa w reaktorze musi być większa od masy krytycznej (dla Am-241 to 57,6 kg, a dla Np-237 to 60 kg). Duże wartości masy krytycznej mogą być utrudnieniem.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Reaktory prężkie mają dużą gęstość mocy, dlatego używane są jako napęd okrętów podwodnych.

Przykład okrętu podwodnego o napędzie jądrowym (źródło: epa.gov)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Przykładem reaktora prężkiego na lądzie jest reaktor Superphenix uruchomiony w 1986. Reaktor oprócz wytwarzania energii służył do powielania paliwa, czyli wytwarzania paliwa z tzw. materiału paliworodnego (w tym przypadku z U-238 na Pu-239).

Reaktor prężki Superphenix (źródło: en.wikipedia.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Istnieje też możliwość produkcji neutronów prężkich w klasycznym reaktorze jądrowym. Służy do tego konwerter neutronów opracowany przez polskich naukowców z NCBJ w Świerku.

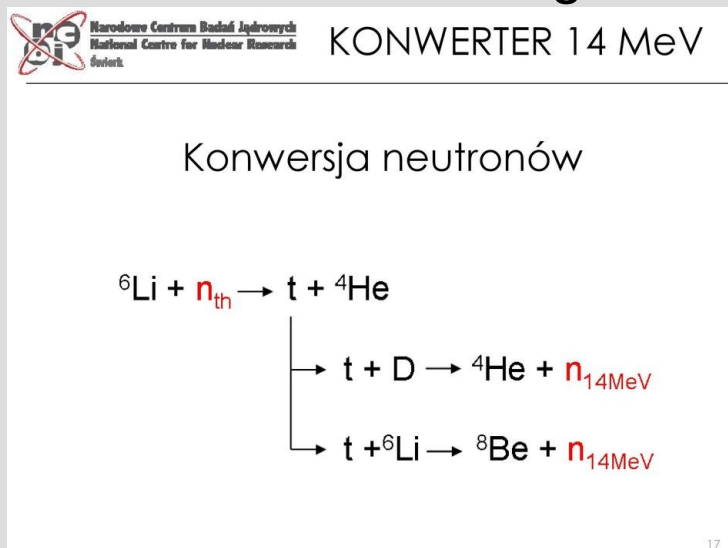

Konwerter neutronów (źródło: ncbj.gov)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Konwerter składa się z deuterku litu-6. Pod wpływem neutronu termicznego lit rozszczepia się na hel i tryt o energii 2,7 MeV. Tryt o takiej energii uderza w jądro deuteru. Pod wpływem uderzenia powstaje hel i neutron o energii 14 MeV.

Reakcje zachodzące w konwerterze (źródło: ncbj.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Zainteresowanych informacjami dotyczącymi reakcji jakie zachodzą w konwerterze neutronów odsyłam do poniższego posta: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=3321760111190756&id=254941491205982

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób I – reaktory prężkie

Niestety przekrój czynny na reakcję deuteru z trytem dla energii 2,7 MeV nie jest zbyt wysoki i reakcja zachodzi rzadko.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

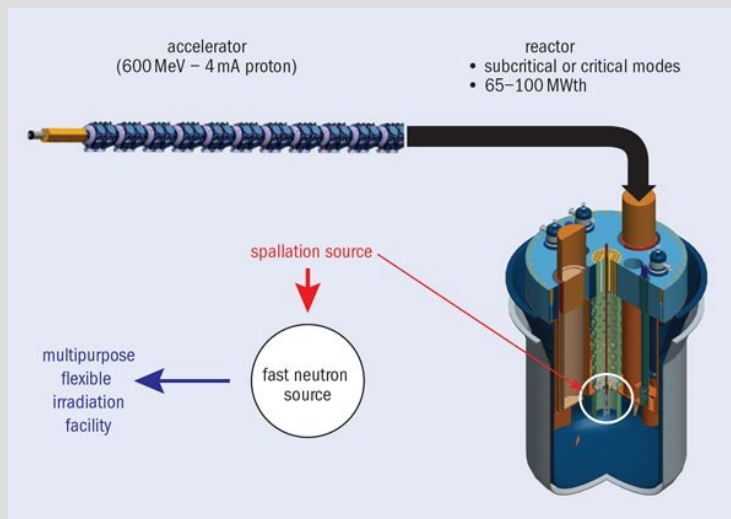
Spis treści:

- Wypalone paliwo jądrowe – skład
- Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?
- Sposób I – reaktory prężkie
- **Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)**
- Sposób III – fuzja jądrowa

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Układy podkrytyczne składają się z reaktora prędkiego chłodzonego ołowiem lub bizmutem (ewentualnie rtęcią) oraz akceleratora.

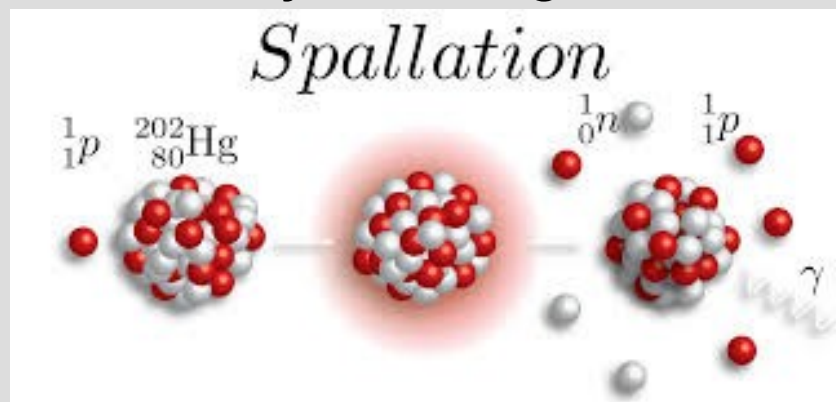

Reaktor ADS (źródło:cerncourier.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Akcelerator przyspiesza protony, które uderzają w jądro atomu użytego jako chłodziwo (np. ołowiu). W wyniku uderzenia zachodzi rozpad jądra i emisja neutronów o dużych energiach

Spallacja jądra ołowiu (źródło: dtu.dk)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Neutrony te uderzają w jądra izotopu będącego paliwem.

Nie jest konieczne zachowanie warunków reakcji łańcuchowej, gdyż mamy źródło neutronów zasilające reakcję. Pracę reaktora można w każdej chwili przerwać.

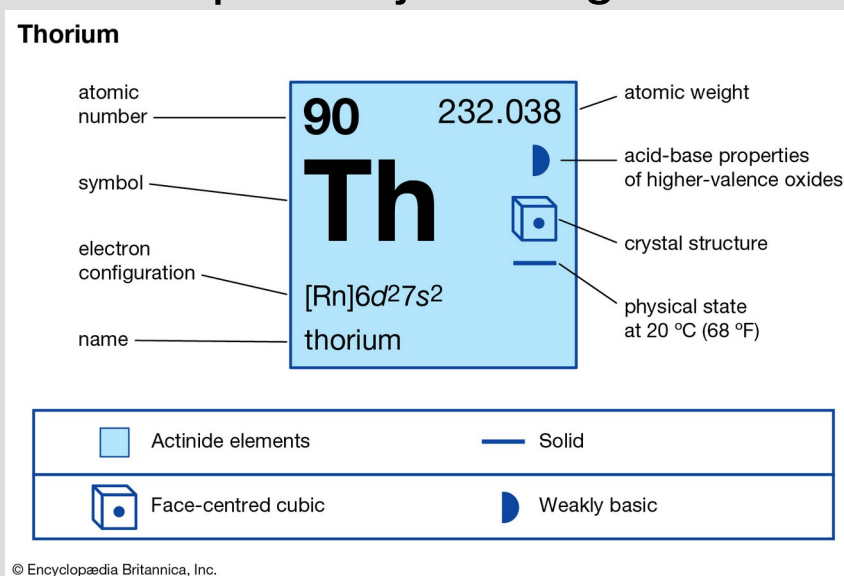
Reaktor pracuje na neutronach prędkich, więc paliwem mogą być transuranowce.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Reaktory podkrytyczne są rozpatrywane jako reaktory pracujące na torze Th-232. Izotop ten nie jest rozszczepialny, ale pod wpływem neutronów powstaje z niego rozszczepialny U-233.

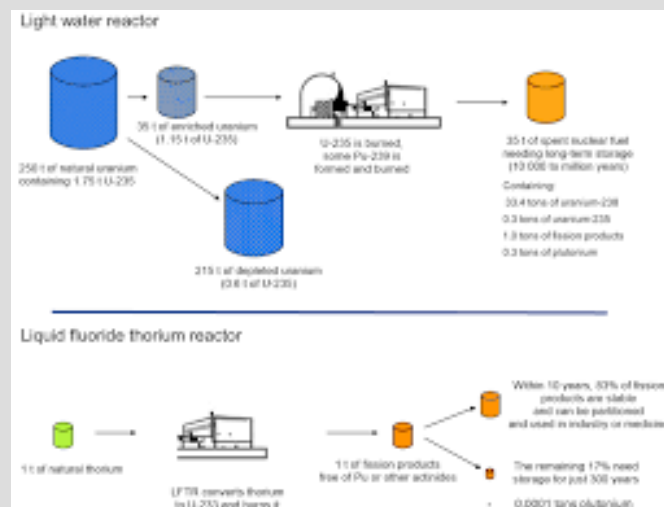

Tor – pierwiastek (źródło: britannica.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Tor jest rozpatrywany jako jądrowe paliwo przyszłości, gdyż produkuje dużo mniej odpadów promieniotwórczych niż paliwo uranowe. 83% wypalonego paliwa, po 10 latach jest stabilna, a 17% po 300 latach. Stopień wypalenia jest też dużo lepszy od uranu.

Wypalone paliwo jądrowe z cyklu torowo-uranowego (źródło: large.stanford.edu)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Koncepcję takiego reaktora w 1993 opracował Carlo Rubbia, były dyrektor generalny CERN

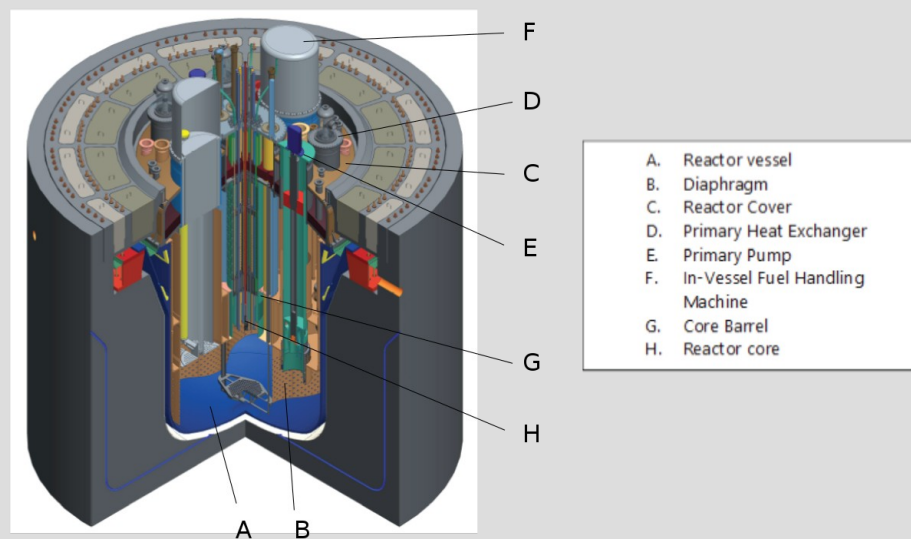

Carlo Rubbia (źródło: home.cern)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)

Pierwszym reaktorem tego typu będzie eksperymentalny reaktor MYRRHA, który zostanie oddany do użytku w 2036 w Belgii

Schemat reaktora MYRRHA (źródło: en.wikipedia.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Spis treści:

- Wypalone paliwo jądrowe – skład
- Dlaczego konieczne jest skrócenie czasu aktywności odpadów jądrowych?
- Sposób I – reaktory prężkie
- Sposób II – układy podkrytyczne (ADS)
- **Sposób III – fuzja jądrowa**

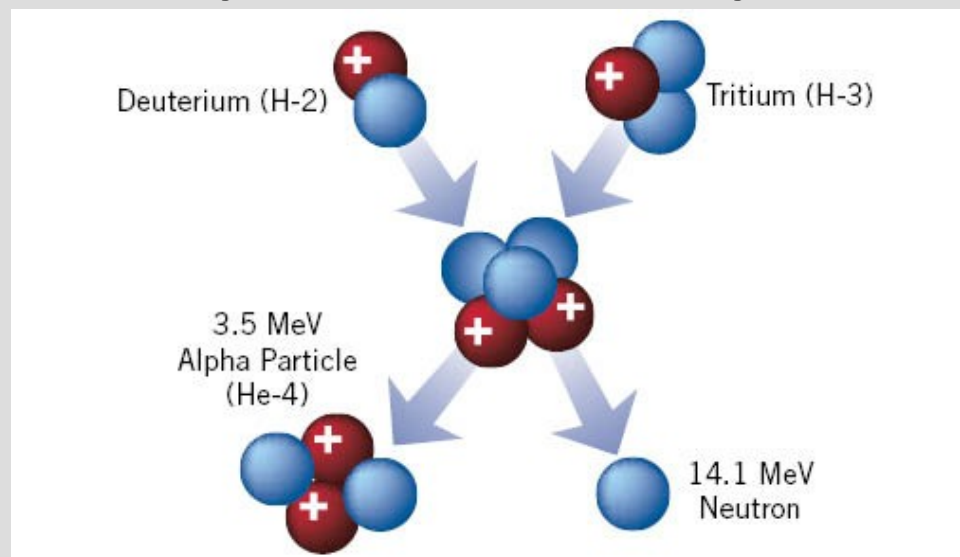
Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

Fuzja jądrowa jest uważana jako źródło energii przyszłości.

Polega ona na łączeniu lekkich cząstek ($A < 56$).

Rozpatrywaną reakcją w zastosowaniu energetycznym jest synteza deuteru i trytu.

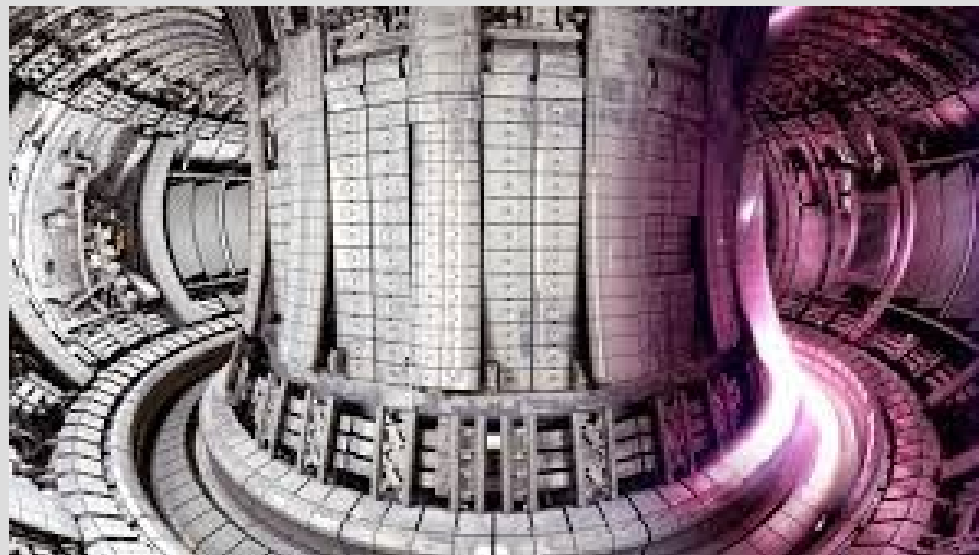

Reakcja fuzji deuteru i trytu (źródło: nuclearconnect.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

Doprowadzenie fuzji wymaga wytworzenia plazmy, co jest trudnym zadaniem i konieczne jest włożenie energii. Do tej pory nie dało się uzyskać dodatniego bilansu energetycznego.

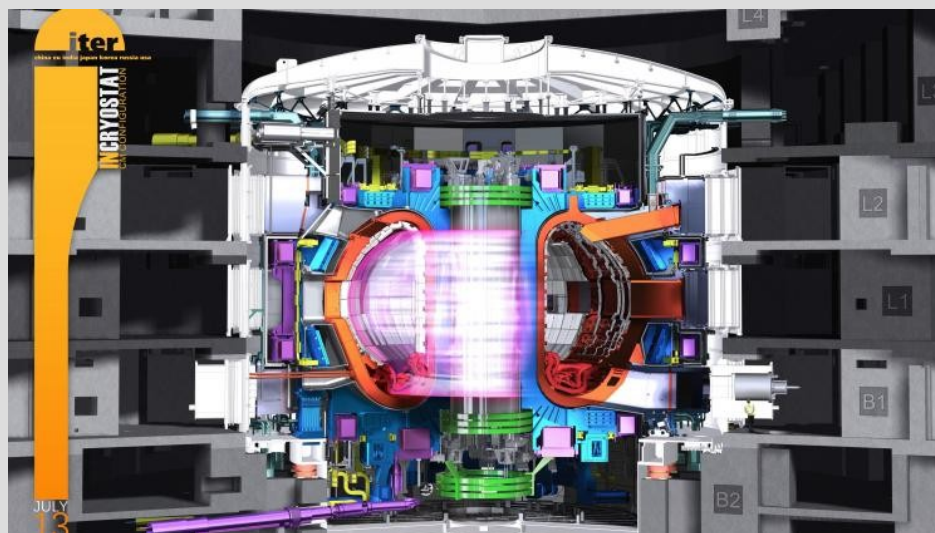
Wnętrze tokamaka JET (źródło: eurofusion.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

Pierwszym reaktorem, który ma wytwarzać więcej energii niż się do niego wkłada ma być tokamak ITER.

Uruchomiony ma zostać w 2025 we Francji. Będzie wytwarzać 500 MW mocy cieplnej, przy wkładzie 50 MW.

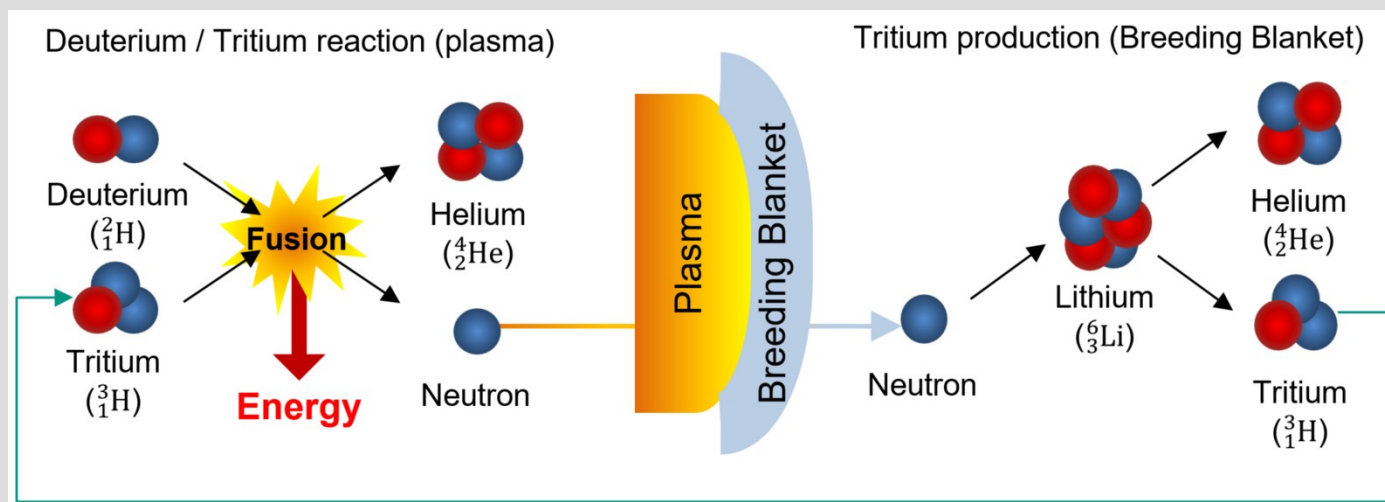
Tokamak ITER (źródło: naukawpolsce.pap.pl)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

W reaktorze tym będzie zachodzić fuzja deuteru i trytu, w wyniku której powstaje neutron o energii 14 MeV. Neutron ten uderza w jądro litu-6, który będzie otaczał reaktor. W wyniku zderzenia jądro litu rozszczepia się na hel i tryt, generując ciepło. Rozszczepienie litu-6 jest egzoenergetyczne (energia: 4,8 MeV)

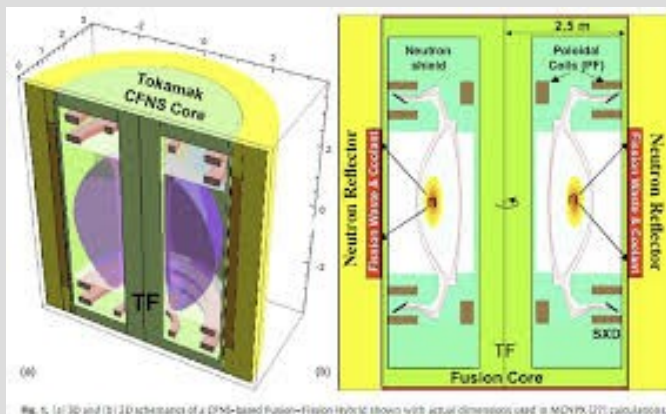

Reakcja litu z neutronem (źródło: eurofusion.org)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

Neutron pochodzący z fuzji może zostać użyty do rozszczepiania jądra ciężkiego pierwiastka (np. uranu). Koncepcję reaktora hybrydowego (fuzja-rozszczepienie) rozpatrywano w latach 50. jednak uznano za nieopłacalną w stosunku do klasycznych reaktorów.

Schemat koncepcji reaktora fuzja-rozszczepienie (newenergyandfuel.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

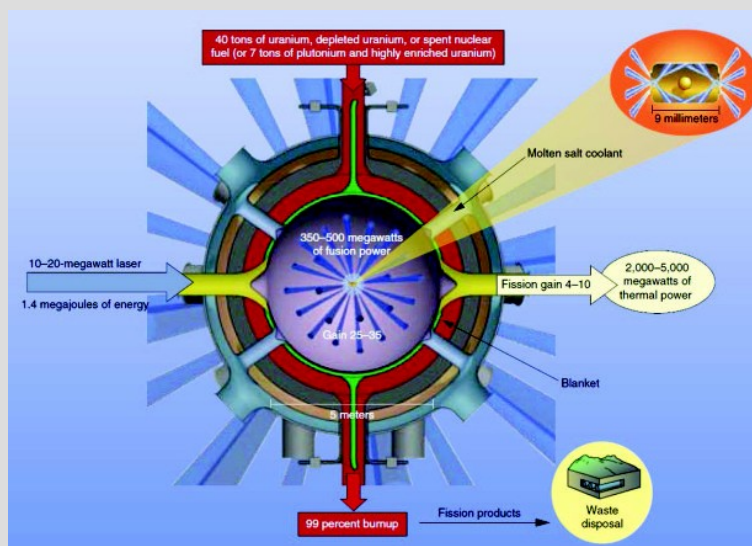
Sposób III – fuzja jądrowa

Do pomysłu wrócono w 2009. Celem takiego reaktora nie miała być produkcja energii, lecz usuwanie odpadów jądrowych. Fuzja jądrowa byłaby źródłem neutronów o dużej energii, koniecznych do rozszczepiania transuranowców.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

Do tego celu skonstruowana instalacja LIFE, używająca laserów do wytwarzania fuzji jądrowej. Z przyczyn technicznych program został anulowany w 2013.

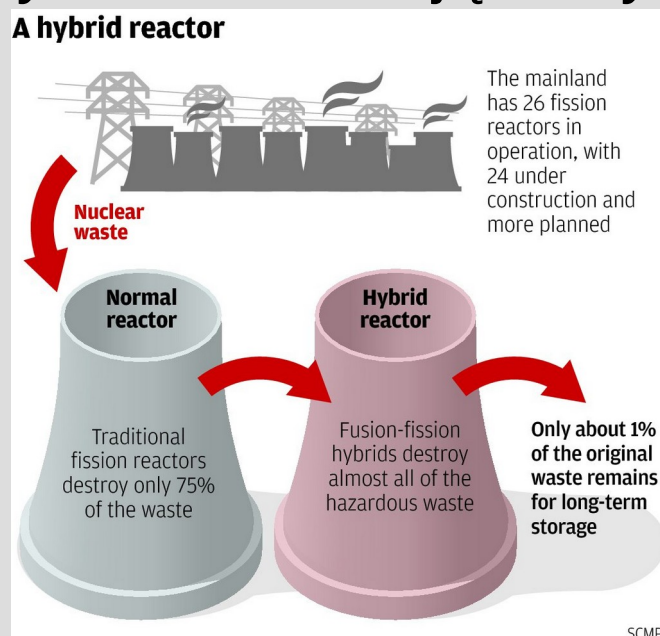

Schemat urządzenia LIFE (źródło: ee.co.za)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Sposób III – fuzja jądrowa

Do 2030 Chiny chcą uruchomić reaktor fuzja-rozszczepienie. Będzie on służyć do usuwania odpadów z klasycznych reaktorów jądrowych.

Koncepcja chińskiego reaktora fuzja-rozszczepienie (źródło: scmp.com)

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Podsumowanie:

Jednym z ważniejszych wyzwań współczesnej energetyki jądrowej jest rozwiązanie problemów odpadów jądrowych. Jest to konieczne, gdyż nie jesteśmy w stanie zapewnić, by odpady były odseparowane od środowiska przez kilka tysięcy lat. Dodatkowo można z nich produkować energię.

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Bibliografia:

- Dias, H.; Tancock, T.; Clayton, A. "Critical mass calculations for ^{241}Am , ^{242m}Am and ^{243}Am ". CiteSeerX 10.1.1.540.1085
- „Błędne ogniki i grzyby atomowe” R. Garwin, G. Charpak
- „Energia jądrowa. Wczoraj i dziś” G. Jezierski
- Thorium Energy Development in China, Safiyyah Abdul-Khabir
- <https://www.sciencemag.org/news/2012/01/reactor-accelerator-hybrid-achieves-successful-test-run>
- http://web.mit.edu/fusion-fission/HybridsPubli/Hybrid_Fusion_Fission_Conference_A.pdf
- Kramer, David (April 2014). "Livermore Ends Life". Physics Today. 67 (4): 26–27

Skracanie czasu aktywności odpadów promieniotwórczych

Bibliografia:

- <https://www.scmp.com/tech/science-research/article/1840219/china-aims-get-hybrid-fission-fusion-nuclear-reactor-and>
- https://www.ifj.edu.pl/pro/fuz_termo/25102011/K_Pytel_NCBJ_25_10_2011.pdf?lang=en

Dziękuję za uwagę